

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА „НАКАЗАТЕЛНОПРАВНИ НАУКИ“

Мирослава Борисова Манолова

**ПРЕСТЪПЛЕНИЯ С НАРКОТИЧНИ ВЕЩЕСТВА И
ПРЕКУРСОРИ**

АВТОРЕФЕРАТ

на

дисертационен труд за присъждане
на образователна и научна степен „доктор“ по професионално
направление

3. 6. Право / Наказателно право

Научно жури:

Проф. д-р Пламен Панайотов

Проф. д-р Борис Велчев

Проф. д-р Румен Марков

Проф. д-р Момяна Гунева

Проф. д-р Румен Владимиров

Резервни членове: Доц. д-р Георги Митов

Доц. д-р Иван Видолов

София, юни 2014 г.

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита на заседание на Катедра „Наказателноправни науки“ при ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“ на 09. 06. 2014 г.

Публичната защита ще се състои до 10. 10. 2014 г.

Материалите по защитата са на разположение в Библиотеката на ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“, Ректорат.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на темата

Историята на разпространението и употребата на наркотици започва още в началото на човешкото развитие, превръщайки ги в част от живота – от религиозните обреди, от медицината и бита на хората. И също толкова отдавна възниква и проблемът с тяхната злоупотреба. Проблем, чието разрешение търсим и днес. По данни на Службата на ООН за борба с наркотиците и престъпността, изнесени в последния ѝ доклад за наркотиците за 2014 г., средно около 243 милиона души по света на възраст от 15 до 64 г. или близо 5,2% от възрастното население, през 2012 г. са декларирали, че са употребили наркотици поне веднъж през предходната година. Неслучайно злоупотребата с тях е определяна като „бедствие за отделния индивид” и „социална и икономическа опасност за човечеството”. И докато този проблем съществува, ще се търсят и мерките, в състояние да го ограничат и да намалят вредите и рисковете, които той поражда.

Противодействието на незаконния наркотрафик и злоупотребата с наркотици чрез средствата на наказателната репресия представлява една такава мярка. Какво да е нейното съдържание, пределите ѝ, как да се отграничи престъпното от непрестъпното поведение с наркотични вещества са все въпроси, които трудно могат да загубят актуалността си. Още повече, че те не са били предмет на цялостно и подробно проучване в българската наказателноправна теория.

2. Цел и задачи на изследването

Научното изследване има за **цел** да дефинира проблема с наркотрафика и злоупотребата с наркотични вещества и прекурсори от

гледната точка на наказателното право. Или с други думи, как и доколко със средствата на наказателната репресия той може да бъде ограничен.

Така поставената цел на дисертационния труд се постига чрез следните **задачи**:

- да се проследи историческото развитие на това обществено явление чрез разглеждането на отделните, най-разпознаваеми наркотични вещества;

- да се изясни съдържанието на международноправната уредба и на правото на Европейския съюз, свързани с противодействието на наркотрафика и доколко вътрешната наказателноправна регламентация е съобразена с тях;

- да се проследи и анализира развитието на националното законодателство в тази област;

- да се разкрие същността на установените в наказателния ни закон престъпления с наркотични вещества и прекурсори, включително чрез анализ както на съответстващите им конкретни норми на международното право и правото на Европейския съюз, така и на извъннаказателните разпоредби, регламентиращи контрола върху наркотичните вещества и прекурсори;

- да се отграничат проблемите, които действащият наказателноправен режим поражда в теорията и практиката;

- да се предложат тълкувания и решения за тяхното преодоляване;

- да се направят предложения за промяна и усъвършенстване на законодателството.

3. Обект и предмет на изследването

Дисертационният труд представлява цялостно монографично изследване. **Обект** на научния анализ са правните норми, съдържащи

престъпните състави с наркотични вещества и прекурсори, както и свързаните с тях разпоредби от позитивната уредба, към които те препращат и очертаващи правния режим на контрол върху различните дейности с тях.

Предмет на изследването са особеностите на наказателноправните норми, закрепващи разглежданите престъпни състави, нормите на международноправните актове и тези на Европейския съюз в областта на противодействието на незаконния наркотрафик, разпоредбите на нормативните актове, установяващи правния режим на контрол върху наркотичните вещества и прекурсори в страната, решения на ВКС и другите съдилища по прилагането на престъпните състави.

4. Методология на изследването

За постигане на научната цел и задачите, които си поставя дисертационният труд, са използвани общонаучните методи на познание: наблюдение, описание, сравнение, метод на научния анализ и синтез, индуктивният и дедуктивният метод.

Използван е и методът на историческия анализ, който позволява да се изясни съдържанието и приложното поле на действащите престъпни състави с наркотични вещества и прекурсори чрез проследяване не само на тяхното развитие, но и на промените в извъннаказателното законодателство, към което те препращат.

5. Практическо значение

Дисертационният труд представлява опит за подробно и пълно научно изследване на престъпленията с наркотични вещества и прекурсори съгласно наказателния ни закон, но заедно с това се отличава и с известна практическа насоченост. Ползите за практиката

може да се обобщят така:

- особеностите на отделните наказателноправни състави на разглежданите престъпления се изясняват заедно с конкретните съответстващи им норми на международното право и правото на Европейския съюз;

- установява се и се анализира съотношението между отделните престъпни състави с наркотични вещества и прекурсори, състави на други престъпления, административнонаказателни състави по Закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите и възможни колизии между тях;

- анализират се множество съдебни решения на ВКС, както и на другите съдилища;

- изследват се и се посочват недостатъците в уредбата на престъпленията с наркотични вещества и прекурсори по наказателния ни закон и се предлагат възможни решения за тяхното преодоляване;

- очертават се тенденциите в развитието на европейската нормативна рамка в областта на противодействието на наркотрафика, позволяващи да се преосмисли наказателната ни политика в тази област;

- предлага се промяна на действащата наказателноправна рамка, особено относно придобиването и държането на наркотици за лична употреба.

6. Обем и структура на изследването

Дисертационният труд е в обем 230 страници. Към него е приложена справка за използваната литература, съдържаща 36 заглавия, от които 32 – на кирилица и 4 – на латиница. Всички заглавия са цитирани в дисертационния труд. Направени са общо 411 бележки под линия.

Дисертационният труд се състои от увод, три глави и заключение. Всяка от главите е разделена на параграфи с римски цифри, параграфите на точки, означени с арабски цифри. Трудът е структуриран по следния начин:

УВОД.....

**ГЛАВА ПЪРВА
РАЗВИТИЕ НА НАКАЗАТЕЛНОПРАВНАТА УРЕДБА НА
ПРЕСТЪПЛЕНИЯТА С НАРКОТИЧНИ ВЕЩЕСТВА И ПРЕКУРСОРИ**.....

§ I. Исторически бележки.....

§ II. Наказателноправната уредба на престъпленията с наркотични вещества и прекурсори съгласно международното право и правото на Европейския съюз.....

1. Международното право.....

2. Правото на Европейския съюз.....

§ III. Развитие на вътрешната наказателноправна уредба на престъпленията с наркотични вещества и прекурсори.....

**ГЛАВА ВТОРА
ПРАВНА УРЕДБА НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯТА, СВЪРЗАНИ С
НЕЗАКОННИЯ ТРАФИК НА НАРКОТИЧНИ ВЕЩЕСТВА И ПРЕКУРСОРИ
(ПРОИЗВОДСТВО, ПЕРЕРАБОТКА, ПРИДОБИВАНЕ, ДЪРЖАНЕ,
РАЗПРОСТРАНЕНИЕ И ПРЕНАСЯНЕ ПРЕЗ ГРАНИЦАТА НА СТРАНАТА) .....**

§ I. Особенности на престъпленията по чл. 354а НК.....

1. Престъпления с наркотични вещества и техни аналози по чл. 354а НК.....

1.1. Незаконното производство, преработка, придобиване или държане с цел разпространение, и разпространение на наркотични вещества или техни аналози като престъпление по чл. 354а, ал. 1 НК.....

1.2. Квалифицираните състави по чл. 354а, ал. 2 НК.....

1.3. Незаконното придобиване или държане на наркотични вещества или техни аналози, непредназначени за разпространение като престъпление по чл. 354а, ал. 3 и 5 НК.....

2. Престъпления с прекурсори, материали и съоръжения за производството на наркотични вещества по чл. 354а НК .....

§ II. Организирана престъпна група по чл. 354в, ал. 2 – 4 НК .....

§ III. Контрабанда по чл. 242 НК.....

**ГЛАВА ТРЕТА
ПРАВНА УРЕДБА НА ДРУГИ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ С НАРКОТИЧНИ
ВЕЩЕСТВА И НАРКОТИЧНИ РАСТЕНИЯ**.....

§ I. Особенности на престъпленията по чл. 354б, ал. 1 - 4 НК, свързани с употребата на наркотични вещества.....

1. Склоняването и подпомагането към употреба на наркотични вещества или техни аналози по чл. 354б, ал. 1 и 2 НК (основен и квалифицирани състави).....

2. Причиняването на смърт чрез даване на наркотично вещество или негов аналог като престъпление по чл. 354б, ал. 3 НК .....

3. Системното предоставяне на помещение за употреба на наркотични вещества или организирането на такава употреба като престъпление по чл. 354б, ал. 4 НК.....

§ II. Особености на престъпленията, свързани с нарушаване на установените правила за извършване на дейности с наркотични вещества.....

1. Нарушаването на правилата за производство, придобиване, пазене, отчитане, отпускане, превозване или пренасяне на наркотични вещества като престъпление по чл. 354а, ал. 4 НК.....

2. Незаконното предписване от лекар на наркотични вещества или техни аналози или на лекарства, които съдържат такива вещества като престъпление по чл. 354б, ал. 5 и 6 НК.....

§ III. Засяването и отглеждането на наркотични растения като престъпление по чл. 354в, ал. 1 и 5 НК.....

ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....

ЛИТЕРАТУРА.....

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В увода се открояват престъпленията с наркотични вещества и прекурсори, разгледани в дисертационния труд, които представляват същината на установения в България наказателно-правен режим в тази област. Посочват се въпросите, които те поставят и на които търси отговор настоящото изследване, а именно – за обективните и субективните признаци, изпълващи със съдържание наказателноправните норми; за степента на обществена опасност на деянията, очертани с тях и критериите за нейното определяне, а оттук и за необходимостта и вида на наказателната репресия като противодействие спрямо тях от държавата.

Изяснен е предметният обхват на отделните глави на изследването, както и критериите, по които разглежданите престъпления са обособени за целите му.

Глава първа

Развитие на наказателноправната уредба на престъпленията с наркотични вещества и прекурсори

В главата е разгледана историята на употребата и разпространението на някои от наркотиците като част от развитието на човечеството. Заедно с това са изследвани уредбата на престъпленията с наркотични вещества и прекурсори съгласно международното право и правото на Европейския съюз, както и развитието на националното законодателство в тази област.

В **първия параграф** се търсят отговори на въпросите какво се е разбирало под „наркотик“, кои са били най-често употребяваните наркотици и какво е било значението им за хората през различните времена. Проследени са традициите в използването на най-разпознаваемите наркотични вещества и растения, а именно конопа, халюциногените – природни и синтезирани, сънотворния (опиумния) мак и изолираните от него морфин и хероин, както и нейния алкалоид кокаина.

Във **втория параграф** е разгледана наказателноправната уредба на престъпленията с наркотични вещества и прекурсори съгласно международното право и правото на Европейския съюз.

С оглед на *международното право* са открити трите акта, договорени под егидата на Организацията на обединените нации и съставляващи ядрото на международния забранителен режим спрямо наркотиците - Единната конвенция по упойващите вещества от 1961 г.,; Конвенцията за психотропните вещества от 1971 г. и Конвенцията на ООН за борба срещу незаконния трафик на упойващи и психотропни вещества от 1988 г. Анализирани са съдържателните в тях правила, свързани с наказателните санкции за незаконното осъществяване на дейностите с наркотици, а именно:

- твърде широката и гъвкава, но заедно с това и доста изброителна формулировка на разпоредбата на чл. 36 от Единната конвенция, определяща кръга от прояви, които всяка държава следва да третира като наказуеми нарушения (в смисъл на престъпления). Това са култивирането

и производството, фабриката, извличането, приготвянето, държането, предлагането, предлагането с цел продажба, разпределението, закупуването, продажбата, доставката под каквато и да е форма, посредничеството, изпращането, транзитното изпращане, превозът, вносът и износът на упойващи вещества в противоречие с разпоредбите на конвенцията, както и всяко друго действие, което по преценка на съответната страна би било в такова противоречие. Изведена е тезата, че предвид установените в нашето наказателно право традиции при определянето на наказателна отговорност в областта на упойващите вещества, повечето от посочените в чл. 36 форми на поведение са били познати и отразени в наказателния ни закон през различните периоди от време;

- общата разпоредба на чл. 22 от Конвенцията за психотропните вещества, съгласно която страните, като спазват конституционните си ограничения, считат за наказуемо нарушение всяко умишлено действие, противоречащо на закон или подзаконов акт, приет в изпълнение на задълженията им по тази конвенция и вземат необходимите мерки тежките нарушения да подлежат на съответстващо наказание, в частност затвор или друго наказание с лишаване от свобода;

- отделни разпоредби на чл. 3 от Конвенцията за трафика, която има и най-голямо значение от международноправните актове в областта на наркотиците, включително и с оглед въздействието върху вътрешната ни наказателноправна уредба. Направен е сравнителноправен анализ, като допълването и разгръщането на съществуващите наказателно-правни положения, намерили място в двете предишни конвенции, е проследено в няколко посоки – доста по-детайлната им уредба, в т.ч. и включването на нови прояви; въведеното за първи път изрично задължение за страните да санкционират като престъпление държането, закупуването и

култивирането на упойващи или психотропни вещества за лична употреба; засилване на установените преди това наказателни мерки.

В детайли са разгледани посочените за първи път експлицитно в Конвенцията за трафика фактически обстоятелства, които утежняват нарушенията по чл. 3, т. 1 от нея. Те са изследвани и съпоставени със съответните им познати наказателноправни институти.

Що се отнася до *правото на Европейския съюз*, основният нормативен акт в областта на наркотрафика е Рамково решение 2004/757/ПВР на Съвета от 25 октомври 2004 г. за установяване на минималните разпоредби относно съставните елементи на наказуемите деяния и прилаганите наказания в областта на трафика на наркотици. Открити са и другите актове, от значение за наказателноправната уредба на ЕС в разглежданата област, а именно Съвместното действие от 17 декември 1996 г., прието от Съвета на основание чл. К. 3 от ДЕС, относно сближаване на законите и практиките на държавите-членки на ЕС за борба с наркоманиите и превенция и борба с незаконния трафик на наркотици; Решение на Съвета от 20 декември 1996 г. относно наказването на тежки престъпления в областта на незаконния трафик на наркотици и Решение 2005/387/ПВР на Съвета от 10 май 2005 г. относно обмена на информация, оценката на риска и контрола на върху новите психоактивни вещества .

В областта на прекурсорите, освен тези решения и съвместни действия, важна роля имат и три регламента – Регламент (ЕО) № 273/ 2004 на Европейския парламент и на Съвета от 11 февруари 2004 г. относно прекурсорите на наркотичните вещества, Регламент (ЕО) № 111/ 2005 на Съвета от 22 декември 2004 г. за определяне на правила за мониторинг на търговията между Общността и трети страни в областта на прекурсорите и Регламент (ЕО) № 1277/ 2005 на Комисията от 27 юли 2005 г. за установяване на правилата за прилагане на Регламент (ЕО) № 273/ 2004 на

Европейския парламент и на Съвета относно прекурсорите на наркотичните вещества и на Регламент (ЕО) № 111/ 2005 на Съвета за определяне на правила за мониторинг на търговията с прекурсори на наркотични вещества между Общността и страни извън Общността.

Представени са някои от принципните положения, които трябва да се имат предвид при изготвянето на новия акт на ЕС, чието приемане е определено като предпочитан подход в политиката на Съюза в областта на наркотрафика. Това са:

- концентриране, съсредоточаване на различните мерки върху същинския наркотрафик, разкриващ най-голяма степен на обществена опасност;

- разширяване на проявите, изразяващи се в трафик на прекурсори, подобно на тези с наркотични вещества;

- запазване на съществуващите и сега изисквания, установени с Рамковото решение относно размерите на лишаването от свобода и финансовите санкции, както и тези, свързани с конфискацията на получените от наркотрафика облаги и имущество;

- въвеждане на нови отегчаващи обстоятелства, каквито са предвидени в Конвенциите на ООН в областта на контрола върху наркотици;

- превръщане на разпоредбата на чл. 5 от Рамковото решение (относно облекчаване положението на извършителя при съдействие на правораздавателните органи) в императивна; включване на нови разпоредби, установяващи смекчаващи обстоятелства за т.нар. „мулета“ и наркозависимите извършители.

В третия параграф е направена историческа ретроспекция на наказателноправната защита на обществените отношения, свързани с осъществяването на различни дейности с наркотичните вещества и

прекурсорите. Тя е разделена на четири периода: преди 1968 г., от 1968 г. до 2000 г., от 2000 г. до 2006 г. и след това. Заедно с наказателноправните състави, действали през различните периоди е анализирано и извъннаказателното законодателство, към което те препращат.

Този анализ разкрива непоследователния нормотворчески подход по отношение на вида и съдържанието на наказателноправната закрива срещу посегателствата с наркотични вещества и прекурсори, чийто резултат трудно може да бъде определен. Освен че показва липсата на общ поглед върху обществените проблеми в тази област, тази непоследователност – от диференциран режим през депенализиране и впоследствие до „демонизиране” на деянията с наркотици в сравнително кратък период от време (десет години), създава изключителна правна несигурност, губейки се мярата – както за действително престъпното, така и за справедливостта на наказанието. А всичко това изразява липсата на устойчива наказателна политика на държавата по отношение на начина, по който следва да бъдат уредени престъпленията с наркотични вещества и прекурсори.

Глава втора

Правна уредба на престъпленията, свързани с незаконния трафик на наркотични вещества и прекурсори (производство, преработка, придобиване, държане, разпространение и пренасяне през границата на страната)

В главата са разгледани престъпните състави, инкриминиращи деянията с наркотици и прекурсори с най-висока степен на обществена опасност. Именно те са определени за целите на настоящото изследване като същински наркопрестъпления. Защото тъкмо незаконното производство, преработка, придобиване, държане, разпространение, контрабанда на наркотични вещества и прекурсори, както и извършването

им в рамките на организираната престъпност, изпълват със съдържание понятието „наркотрафик” в тесния му смисъл.

В първия параграф са изследвани особеностите на престъпленията с наркотични вещества и прекурсори по чл. 354а НК.

Основният състав на чл. 354а, ал. 1 НК очертава различни прояви, чрез които се нарушава установения режим на наркотичните вещества и обстоятелствата, при наличието на които те са престъпни. Това са *производството, преработката, придобиването или държането без надлежно разрешително на наркотични вещества или техни аналози с цел разпространение, или разпространението им.*

Изследвани са особеностите на предмета – наркотични вещества или техни аналози. Съдържанието им припокрива дефинициите на тези понятия в трите международни конвенции. Аргументирана е и тезата, че престъпният състав е съобразен с изискванията и на Рамковото решение, поне що се отнася до вида на наркотиците. Наказателната отговорност по чл. 354а, ал. 1 НК е диференцирана чрез установяване на различни по размер наказания *за високорискови и за рисков вещества* - именно с оглед степента на риск от злоупотреба с тях за общественото здраве.

При разглеждането на съставомерния признак, характеризиращ различните форми на изпълнително деяние - липсата на надлежно разрешение за тяхното осъществяване, са изследвани многобройните правила от други, извъннаказателни актове, установяващи изискванията за правомерното им извършване. Това са Законът за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите и подзаконовите актове, свързани с него. Обобщава се, че за дейностите с наркотични вещества са установени два режима – лицензионен, по отношение на рисковите вещества, както и на високорисковите, но намиращи приложение в хуманната и ветеринарната медицина, като самият режим съдържа в себе си

ограничение, предвид обстоятелството, че лицензията се издава само за медицински или ветеринарномедицински цели, и изцяло забранителен – спрямо веществата, които поради високата степен на риск за общественото здраве с оглед на вредния ефект от злоупотребата с тях не са приложими в медицината.

В детайли са анализирани отделните престъпни прояви с наркотици по основния състав на чл. 354а, ал. 1 НК, а именно *производството, преработката, придобиването или държането им с цел разпространение*, както и самото *разпространение*. Те са разгледани съпоставено със съответстващите им форми, установени в конвенциите и в Рамковото решение на ЕС, както и чрез съдебната практика по прилагането им.

Като представляваща интерес както за теорията, така и с оглед практическото ѝ значение, е изследвана използваната от законодателя конструкция на наказателноправната норма на чл. 354а, ал. 1 НК – една и съща диспозиция, очертаваща основните признаци на деянието, но съдържаща две различни санкции, с оглед делението на наркотичните вещества на рискови и високорискови. Въпросът, който тя поставя е относно правилната правна квалификация на съответното поведение, когато то се изразява в една или няколко форми на изпълнителното деяние, но с предмет наркотични вещества едновременно и от двата вида – рискови и високорискови. Като удачен подход е предложено диференцирането на наказателната отговорност чрез установяване на основен състав по чл. 354а, ал. 1 НК с предмет рискови наркотични вещества. А когато тези вещества са високорискови, това обстоятелство да обуслови утежнена наказателна отговорност по квалифициран състав на нормата.

Квалифициращите обстоятелства по чл. 354а, ал. 2 НК са обособени в две групи: такива, отнасящи се до обективната страна на престъпленията

(чл. 354а, ал. 2, изр. първо и второ, чл. 354а, ал. 2, т. 1 НК) и такива, които характеризират субекта (чл. 354а, ал. 2, т. 2 – 4 НК).

В първата група са разгледани големите и особено големите размери, публичното място и по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група.

Стойностният критерий, като квалифициращо обстоятелство е разгледан заедно с количествения – когато наркотичните вещества са в големи или в особено големи количества. Обоснована е тезата, че тъкмо вторият следва да предпоставя по-тежка наказателна отговорност в случая.

Изясняването на „публичното място” като квалифициращ деянието признак е направено чрез разграничението му от друго утежняващо отговорността обстоятелство – публично извършено деяние.

Разгледани са двете хипотези на извършване на престъплението по чл. 354а, ал. 1 НК в резултат на колективна престъпна воля, а именно – когато деецът действа по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група.

Втората група признаци характеризират субекта. Нормата на чл. 354а, ал. 2 НК предвижда по-тежко наказание за деяние, извършено от лекар или фармацевт (по т. 2), от възпитател, преподавател, ръководител на учебно заведение, или от длъжностно лице при или по повод изпълнение на службата му (по т. 3) или при условията на опасен рецидив (по т. 4). Първите два от тях – по т. 2 и 3, са изяснени с оглед съдържанието, което влагат в тези понятия съответните нормативни актове, а именно Закона за здравето, Закона за народната просвета, Закона за висшето образование. Що се отнася до опасния рецидив, той е анализиран в светлината на сходното му обстоятелство, посочено в Конвенцията за трафика, както и сравнен със специалния рецидив или повторността.

Тук са разгледани и двата състава на чл. 354а, ал. 3 НК, инкриминиращ придобиването или държането на наркотични вещества или техни аналози без надлежно разрешително, както и този на ал. 5 - за маловажните случаи. Макар и с по-ниска степен на обществена опасност, отразена и в предвиденото по-леко наказание, те са анализирани в тази глава. Това е така, защото признакът, който най-вече отличава проявата, е свързан със субективната страна, а именно – липсата на специалната цел за разпространение на наркотичните вещества. А тъкмо тази цел е специфичният признак, характерен за проявите на наркотрафик по чл. 354а, ал. 1 НК. Всъщност основният въпрос, който поставя разглеждания престъпен състав е за необходимостта от неговото съществуване. Дали придобиването и държането на наркотици, когато не се цели разпространението им, а личната им употреба, да е наказуемо? Какъв разграничителен критерий следва да бъде припознат, за да открие престъпното от непрестъпното деяние с тях? За всички ли наркотични вещества да се отнася евентуалната ненаказуемост или само за някои от тях, най-вече марихуаната? В тази връзка се обосновава защо в предложените в заключението *de lege ferenda* наказателно-правни норми се запазва диференциацията на наказателната отговорност, като се посочва изричен състав за различните форми на посегателства с наркотични вещества, когато те са предназначени за разпространение. Предвижда се отделен, по-леко наказуем състав за придобиване и държане на наркотици, когато не се цели разпространението им. И заедно с това в последния случай се изключва наказуемостта при наличието на две кумулативни предпоставки – деецът да е зависим от наркотици и количеството, което придобива или държи да е за еднократна употреба.

При анализа на нормата на чл. 354а, ал. 5 НК – маловажните случаи за придобиване и държане на наркотици не за разпространение, е разкрито

различието между нея и тази на чл. 9, ал. 2 НК, съдържаща основания, при което деянието не е престъпно. Изведена е тезата за необходимостта от съществуването на подобен, по-леко наказуем състав. Наличието му позволява да се степенува наказателната отговорност и по-добре да се отчетат индивидуалните особености на конкретното деяние и деец. А следователно да се наложи и по-справедливо, съразмерно на обществената им опасност наказание.

Основният състав на чл. 354а, ал. 1 НК очертава и различни прояви, освен с наркотични вещества, и с прекурсори. По същността си допълнителното второ изречение в текста на нормата определя друг основен престъпен състав, с различен предмет, но при същите форми на изпълнително деяние, посочени в нея. При изясняване съдържанието на този престъпен състав са разгледани правилата, регулиращи дейностите с прекурсори, материали или съоръжения за производство на наркотици съгласно международното право и правото на Европейския съюз. Заедно с това, бланкетният характер на нормата на чл. 354а, ал. 1 НК прави необходимо разглеждането на режима, предвиден за различните дейности с прекурсори съгласно извъннаказателното законодателство. В заключение анализиранията позитивна правна рамка, регулираща различните дейности с прекурсори се характеризира като по-малко строга, в сравнение с тази за наркотичните вещества.

С оглед на предмета като съставомерен признак, са изяснени понятията за прекурсор, както и за материали и съоръжения, предназначени за производство на наркотици. Именно с оглед очертаните особености на материалите и съоръженията, се предлага промяна в начина, по който са инкриминирани деянията с тях. Наказателната отговорност следва да бъде диференцирана, като са възможни два подхода. Едното решение се обуславя от характера на дейността с такива материали и

съоръжения като подготвителна, предварителна дейност, предшестваща производството на наркотици. Това позволява тя да се инкриминира чрез обща норма, предвиждаща наказание за приготвяне към отделните престъпления, свързани с наркотични вещества и прекурсори. Другият възможен способ, е изрична разпоредба да определи кои конкретни прояви с тях са престъпни, и то така, че да се постигне целта – да се ограничат още на много ранен етап възможностите за незаконно производство на наркотици.

От особеностите на предмета на престъплението произтичат и различията в обхвата на престъпния състав относно кръга прояви, които следва да се санкционират. Защото, ако за наркотичните вещества стремежът и волята е възможно най-много дейности с тях да се преследват и третират като престъпления, то подобно разрешение е под въпрос за прекурсорите, и още повече, когато става дума за материали и оборудване. В тази връзка, а и с оглед изяснените специфики на различните форми на изпълнително деяние във връзка с наркотичните вещества, се аргументира инкриминирането само на някои от тях, когато става дума за прекурсори, а именно - неправомерното им производство, държане и разпространение. Що се отнася до деянията с другите материали и оборудване, за престъпни могат да се обявят тяхното производство (изготвяне) и разпространение, при наличие на знание у лицето, че са предназначени за незаконни дейности с наркотични вещества.

Във връзка със субективната страна на престъплението с прекурсори, материали и съоръжения, са изследвани проблемите, установени в практиката по прилагането на нормата на чл. 354а, ал.1, изр. второ НК.

Във **втория параграф** са анализирани разпоредбите на чл. 354в, ал. 2 – 4 НК. Те съдържат самостоятелно престъпление, а именно *организирането, ръководенето, финансирането и участието в*

организирана престъпна група за отглеждане на наркотични растения или за добиване, производство или преработване на наркотични вещества, както и една поощрителна норма по ал. 4.

При изясняването на тези прояви са изследвани правилата на международното право и правото на Европейския съюз. Анализирани са съдържанието на отделните форми на изпълнително деяние, както и това на понятието „организирана престъпна група”. При разглеждането на последното е акцентирано върху целта, насочеността на престъпното участие в групата – да се отглеждат опиев мак, кокаинов храст или растения от рода на конопа в нарушение на установения ред, или да се добиват, произвеждат или преработват наркотични вещества. В тази връзка нормата на чл. 354в, ал. 2 и 3 НК е съпоставена с разпоредбата на чл. 321 НК, която криминализира участието в престъпно сдружение като престъпление против реда и общественото спокойствие. Вследствие на анализа се установява, че е налице обявяването за престъпно на едно и също поведение, но чрез закрепването му в два отделни състава, при това различно наказуеми, което противоречи на основополагащи правни принципи и поставя под въпрос въобще възможността да се реализира наказателната отговорност за подобно поведение. Така установеното припокриване на наказателноправни състави може и следва да бъде преодоляно. Като по-удачен начин се предлага предвиждането на самостоятелен престъпен състав при посегателствата против народното здраве, като нормата по чл. 321 се промени в тази посока. Това ще позволи да се обособят систематично на едно място всички прояви с наркотични вещества и прекурсори. Така и ще се отчетат по-добре спецификите на престъпната организирана дейност специално с наркотици, които да намерят израз в поощрителни разпоредби за извършителите ѝ при съдействие на правораздавателните органи.

Що се отнася до разпоредбата на чл. 354в, ал. 4 НК, тя по естеството си представлява вид поощрителна норма, тъй като очертава обстоятелствата, при наличието на които не се ангажира наказателната отговорност на участник в групата. При изясняване на нейните признаци, тя е съпоставена с други поощрителни норми, напр. по чл. 109, ал. 5 НК и чл. 321, ал. 4 НК.

В третия параграф е разгледана контрабандата на наркотични вещества и прекурсори по чл. 242, ал. 2 и 3 НК като стопанско престъпление, в частност такова, насочено против митническия режим.

Неправомерното внасяне и изнасяне на наркотични вещества или т.нар. „наркотрафик“ в тесния смисъл на думата неизменно присъстват сред деянията, които следва да бъдат санкционирани като престъпления съгласно международноправния режим и правото на ЕС в тази област. Поради това е разгледана уредбата ѝ съгласно международното право и правото на Европейския съюз.

Анализирани са и особеностите на престъплението относно обекта, обективната и субективната страна.

С оглед на непосредствения обект на контрабандата, както и начинът, по който тя е закрепено в наказателноправна норма, се поставя въпроса за систематичното място на този състав в особената част на НК. В случая от значение е преценката за това коя група обществени отношения накърнява контрабандата на наркотични вещества – установения ред за пренасяне на стоки през границата на страната, (т.е. тайно, без знанието и разрешението на митниците), в резултат на което се ощетява фиска, или тя по-скоро може да се разглежда като престъпление, насочено преди всичко срещу режима на дейностите с предмет наркотични вещества (производство, разпространение, съхранение, пренасяне, вкл. износ и внос), т.е. това, което на първо място свързваме с понятието „незаконен

наркотрафик”. Вследствие на анализа е изведена тезата, че разглежданото престъпно посегателство следва да бъде очертано като част от системата на общоопасните престъпления – една от формите на неправомерно поведение с наркотични вещества, създаваща обща опасност за живота и здравето на неограничен кръг лица. А обстоятелството, че с извършването му се засяга и установения режим за пренасяне на стоки през границата на страната, просто прави обекта на това престъпление комплексен, включвайки и тази група обществени отношения.

Разкрити са и особеностите на приготвянето към контрабанда на наркотици и прекурсори като самостоятелно престъпление по чл. 242, ал. 9 НК. В случая се поставя въпросът за необходимостта от подобна наказателна мярка в този ѝ вид. Изследват се съответните правила на международната уредба и тази на Европейския съюз. И изводът, до който се стига е, че предвиденото в кодекса криминализиране на всяко приготвяне към пренасяне на наркотични вещества и прекурсори, не е обвързано с изпълнение на ангажиментите на страната ни по привеждане в съответствие на националното законодателство с тях. Поради това и се предлага преосмисляне на начина, по който наказателният закон урежда контрабандата на наркотици и прекурсори и в частност - за необходимостта въобще от наказуемост на приготвянето към нея. То може да бъде изведено като самостоятелно престъпление, но само в определени случаи на квалифицирана контрабанда, когато напр. количеството или стойността на пренасяните вещества, вида и процентното съдържание на активния компонент или личността на извършителя, определят контрабандата като наистина тежко посегателство, приготвянето към което да подлежи на санкциониране като достатъчно общественоопасно поведение само по себе си.

Глава трета

Правна уредба на други престъпления с наркотични вещества и наркотични растения

В главата са разгледани престъпленията, свързани с употребата на наркотични вещества, както и посегателствата, при които се нарушават правилата за извършването на различните дейности с наркотици, включително незаконното предписване на такива вещества от лекар. В предмета на изследването по тази глава е включено и престъпното засяване и отглеждане на наркотични растения – опиевият мак, кокаиновият храст и растенията от рода на конопа.

В **първия параграф** са изследвани особеностите на престъпленията по чл. 354б, ал. 1 - 4 НК, свързани с употребата на наркотични вещества.

Склоняването и подпомагането към употреба на наркотични вещества или техни аналози е установено като посегателство по чл. 354б, ал. 1 и 2 НК (основен и квалифицирани състави). При анализа му са изяснени двете форми на изпълнително деяние. Първата от тях – склоняването, е разгледана и съпоставена с други подобни посегателства, а именно склоняването към самоубийство по чл. 127, ал. 1 НК и склоняване на друго лице към употреба на наркотични вещества или техни аналози с цел проститутиране, развратни и блудствени действия по чл. 155, ал. 4 НК.

Обосновава се тезата, че за осъществяването на разглежданата престъпна проява е достатъчно оказването на психическото въздействие от дееца върху другото лице, за да го мотивира към употреба на наркотични вещества. Без значение за състовомерността на деянието е дали се е стигнало до такова решение и дали в резултат на това, лицето е употребило такива вещества.

При втората форма на посегателство – подпомагането, се изследва въпросът за правната квалификация, когато то се изразява в

предоставянето или даването – възмездно или не, на лицето на самото наркотично вещество, защото по естеството си това представлява разпространение по смисъла на чл. 354а, ал. 1 НК. Приема се, че отграничението в случая следва да се търси в особеностите на субективната страна, и в частност - в съдържанието на умисъла на дееца.

Изяснени са особеностите на предмета на посегателството по чл. 354б, ал. 1 НК - както наркотичните вещества, така и лицето, което деецът склонява или подпомага към употребата им. Разкрива се и съдържанието на субективната страна на деянието като умишлено престъпление.

Изследвани са и утежняващите отговорността обстоятелства, изведени изрично като съставомерни признаци на специалния състав по чл. 354б, ал. 2 НК.

На първо място, става дума за особености, които характеризират склоняването или подпомаганото лице, а именно - когато то е малолетно, непълнолетно или невменяемо. Направено е сравнение със състава на чл. 127, ал. 2 НК - склоняването към самоубийство на лице, за което виновният знае, че е неспособно да ръководи постъпките си или че не разбира свойството или значението на извършеното. В тази връзка се поставя въпросът доколко е относимо към анализирания квалифициран състав разбирането, възприето в теорията, нормата на чл. 127, ал. 2 НК да се тълкува стеснително, т.е. да е относима само към подпомагането, но не и към склоняването към самоубийство на невменяем, съответно малолетен, поради факта, че те не могат да формират правно-валидна воля. И в този смисъл дали и тук може да се възприеме разбирането, че склоняването към самоубийство на такива лица следва да се разглежда като посредствено извършителство на убийство. Отговорът зависи от това дали употребата на наркотици може да се субсумира под някой от престъпните състави, подобно на самоубийството, чийто престъпен резултат припокрива този на

умишленото убийство по чл. 115 НК или не. Ако това не е възможно, то нормата на чл. 354б, ал. 2, т. 1, пр. 1 и 3 НК следва да се приеме за специален състав, инкриминиращ подобно поведение, защото в противен случай деянието на склонителя в тази хипотеза ще остане ненаказуемо.

На второ място, престъплението по чл. 354б, ал. 1 НК е квалифицирано с оглед на предмета и когато е извършено по отношение на повече от две лица (чл. 354б, ал. 2, т. 2 НК).

Квалифицирани състави с оглед особеното качество на *субекта* се съдържат в разпоредбите на чл. 354б, ал. 2, т. 3 и 6 НК. Деянието е по-тежко наказуемо, когато е извършено от лекар, фармацевт, възпитател, преподавател, ръководител на учебно заведение или длъжностно лице в местата за лишаване от свобода при или по повод изпълнение на службата му (по т. 3) или при условията на опасен рецидив (по т. 6).

Във връзка с тяхното изясняване се поставя въпросът дали признакът „при или по повод изпълнение на службата му” е относим и към останалите категории лица, посочени в състава и доколко е оправдано изчерпателното, и заедно с това казуистично-описателно изброяване на различни длъжностни качества, при наличието на които се носи утежнена наказателна отговорност. Обосновава се защо обвързаността на особеното качество на субекта с неговата дейност в това му качество е относимо единствено към последната, посочена в чл. 354б, ал. 2, т. 3 НК категория лица – длъжностни лица в местата за лишаване от свобода. И заедно с това се посочват и причините, по които този нормотворчески подход не следва да бъде споделен.

Разгледани са и мястото на извършване на деянието – публично, както и начините за неговото осъществяване – чрез средствата за масово осведомяване, като обстоятелства, които го правят по-тежко наказуемо.

Разпоредбата на чл. 354б, ал. 3 НК съдържа престъпен състав, инкриминиращ *даването другиму на наркотично вещество или негов аналог в количества, които могат да предизвикат смърт и последва такава*. Изяснени са особеностите от обективната и субективната страна на състава. Във връзка с последната се посочва възможното двусмислено тълкуване, което редакцията на нормата позволява относно формата на вина и отражението на това в практиката. Аргументира се защо за съставомерността на посегателството по чл. 354б, ал. 3 НК от субективна страна е необходимо наличието на двете форми на вина – умисъл по отношение на даването на наркотичното вещество на пострадалия, и непредпазливост по отношение на причинената в резултат на това смърт.

Системното предоставяне на помещение за употреба на наркотични вещества или организирането на такава употреба е определено като престъпление в нормата на чл. 354б, ал. 4 НК. Изяснени са особеностите му като форма на усложнена престъпна дейност. Анализирани са и двете форми на изпълнителното деяние - предоставяне на помещение на различни лица за употреба на наркотични вещества и организиране на такава употреба.

Във **втория параграф** са разгледани *престъпленията, свързани с нарушаване на установените правила за извършване на дейности с наркотични вещества*. В случая става дума за законна дейност, при която обаче деецът не съблюдава предвидените за осъществяването ѝ изисквания. Въз основа на този критерий са отграничени две престъпления – това по чл. 354а, ал. 4 НК и специалната хипотеза на чл. 354б, ал. 5 и 6 НК

Нарушаването на правилата за производство, придобиване, пазене, отчитане, отпускане, превозване или пренасяне на наркотични вещества очертано като престъпление по чл. 354а, ал. 4 НК. Бланкетният характер на

нормата предпоставя и необходимостта от анализ на изискванията, предвидени в позитивната уредба, регулираща осъществяването на различните правомерни дейности с наркотични вещества и прекурсори. А те са разнообразни както по отношение на съдържанието им, така и на вида нормативни актове, които ги посочват. С оглед на това е изследван правният режим, на който са подчинени дейностите с наркотични вещества, високорискови и рискови, намиращи приложение в медицината (хуманната и ветеринарната), и с прекурсори.

Изяснените многобройни и разнообразни нормативни правила, уреждащи отделните дейности с наркотични вещества и лекарствени продукти, които ги съдържат, разкриват вероятните форми на изпълнителното деяние. Броят и различността им предопределя и многообразието на начините, по които може да бъде извършено престъплението. В тази връзка се поставя и въпросът доколко в действителност е общественоопасно всяко несъобразяване с предвидените предписания за дейности с наркотици. И дали винаги то оправдава ответно действие чрез най-репресивната държавна мярка, каквото е наказанието по НК. Предложено е като подходящо решение нарушаването на правилата, свързани с наркотичните вещества да се санкционира по административно-наказателен ред чрез установяване на повече и конкретни състави в съответните нормативни актове извън НК.

Разпоредбата на чл. 354б, ал. 5 НК предвижда наказателна отговорност за лекар, който в нарушение на установения ред съзнателно предписва другиму наркотични вещества или техни аналози или лекарства, които съдържат такива вещества. Характерни за нея са особеният субект и бланкетната диспозиция, препращаща към актове, извън наказателния закон, които установяват правила относно предписването на лекарства

С оглед на субекта са изследвани някои негови специфики, извън специалното качество на лекар, което трябва да притежава, за да е налице въобще съставомерно деяние.

Що се отнася до изпълнителното деяние – предписване на наркотични вещества или на лекарства с такива вещества, то е разгледано едновременно и във връзка с признака, който придава бланкетност на наказателноправната норма, а именно - да е извършено „в нарушение на установения ред”.

В третия параграф е изследвано засяването и отглеждането на наркотични растения като престъпление по чл. 354в, ал. 1 и 5 НК.

От обективна страна е изяснен предметът на това посегателство, а именно изчерпателно посочените в диспозицията на нормата видове растения - опиев мак, кокаинов храст и растения от рода на конопа. Анализирани са двете форми на изпълнителното деяние, включително в светлината на спецификите на усложнената престъпна дейност. Разгледани са и правилата на извъннаказателните актове, които регулират този вид обществени отношения. В тази връзка е изследвано и съотношението между престъпния състав на чл. 354а, ал. 1 НК и съответния административнонаказателен състав в Закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите.

При анализа на разпоредбата на чл. 354в, ал. 5 НК, с която се установява по-леко наказуем състав за маловажни случаи на засяване или отглеждане на опиев мак, кокаинов храст и растения от рода на конопа, са изяснени и разкрити конкретните признаци, обуславящи наличието на маловажност. Такива са вида на засятото и отглеждано растение, т.е. дали става дума за опиев мак, кокаинов храст или конопено растение, ниското процентно съдържание на активното вещество тетраhydroканабинол, когато става дума за конопени растения, количеството (теглото) и

стойността на засетите или отглеждани растения. И не на последно място, при преценката следва да се съобразят личността на дееца, както и други смекчаващи обстоятелства, като напр. цели, мотиви за извършване на деянието.

Заключение

Настоящото изследване разкрива една от възможните гледни точки към проблема с наркотрафика и злоупотребата с наркотици, определяна като ”бедствие за човечеството” и „социално зло” - наказателноправната. Въпросът, който то поставя и на който се опитва да даде отговор е как и доколко чрез средствата на наказателното право обществото може да противодейства на това явление. А изводът, до който стига вследствие на анализа на установения в страната наказателноправен режим на престъпленията с наркотични вещества и прекурсори, може да се обобщи в следното – липса на последователна, разумна и устойчива наказателна политика в тази област.

Не е *последователна* – защото сме се отклонили от установената традиция в законодателството ни още със създаването на първите престъпни състави след приемането на НК от 1968 г. за диференциран подход при инкриминирането на различните прояви с наркотични вещества. Ясно са били разграничени действително общественноопасните форми на посегателства, при които се цели разпространението на тези вещества от проявите, извършени, за да задоволят личната потребност на лицата от употреба на такива вещества. Не е *разумна* – много пъти направените промени в съответните наказателни разпоредби не са обосновани, предвидените наказания често не са съобразени с реалната обществена опасност на деянията. Не е *устойчива* – заради недостатъчното време, което да позволи на тези промени да действат; да се види

ефективността им чрез по-дългото им прилагане в практиката; да се прецени необходимо ли е да се променят и в каква посока. Особено в един кратък отрязък от време (1997 г. – 2006 г.), уредбата на тези престъпления е претърпяла кръговрат.

Във връзка с направените изводи са и предложените *de lege ferenda* наказателноправни състави, по-важните от които могат да се обобщят така:

Предвижда се диференциация на наказателната отговорност. Чрез отделна норма се санкционират като наркотрафик незаконното производство, разпространение, придобиване или държане на рискови наркотични вещества или техни аналози, предназначени за разпространение. А се установява отделен, по-леко наказуем състав, когато придобиването или държането на наркотици не е с цел разпространение. Заедно с това в последния случай се изключва наказуемостта на дееца при наличието на две кумулативни предпоставки - лицето е зависимо от наркотични вещества или техни аналози и количеството, което придобива или държи е за еднократна употреба.

В отделен самостоятелен състав е изведено посегателството с предмет прекурсори и материали или съоръжения, предназначени за производство на наркотични вещества или техни аналози.

Предложено е контрабандата на наркотични вещества и прекурсори да се уреди като общоопасно престъпление, като едно от посегателствата с такива вещества.

В самостоятелен състав, част от тези общоопасни престъпления, е предвидена наказателна отговорност за образуване, ръководене и членуване на организирана престъпна група за извършване на престъпления с наркотици и прекурсори. Установена е и изрична разпоредба, инкриминираща приготвянето към отделни прояви с наркотици и прекурсори като самостоятелно престъпление.

III. СПРАВКА ЗА ПО-СЪЩЕСТВЕНИТЕ ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Цялостно е изяснена системата на престъпленията с наркотични вещества и прекурсори.

2. В детайли са анализирани обективните и субективните признаци на отделните посегателства, включително и чрез изследване на съдебната практика по прилагането им.

3. Разкриват се отграничения между разглежданите престъпни прояви и други, подобни на тях, наказателноправни състави.

4. Престъпленията с наркотични вещества и прекурсори са разгледани и в светлината на съответстващите им норми на международното право и правото на Европейския съюз в областта на наркотрафика.

5. Идентифицирани са проблемите, породени в теорията и практиката и са предложени решения за тяхното преодоляване.

6. Направени са предложения за усъвършенстване на разпоредбите, закрепващи престъпленията с наркотични вещества и прекурсори, както и за преосмисляне на подхода при противодействието спрямо тях.

IV. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Засяването и отглеждането на наркотични растения като престъпление по Наказателния кодекс – В: „Съвременно право”, № 4, 2012;

2. Нарушаването на режима на наркотичните вещества като престъпление по чл. 354а, ал. 1 от Наказателния кодекс – В: „Правна мисъл”, № 4, 2012, 34-55.